

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt: 6. No. 19. 1942

HEKİM HACI PAŞAYI TALEBESİNDEN SİNAN PAŞANIN METHETMESİ

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

İstanbul kütüphanelerinde çok değerli Türk Müelliflerinin el yazisiyle ve istinsah edilmiş müteaddid eserleri mevcuttur. Bu eserlerde bazan müellifleri hakkında mühim ve tercemei hal kitaplarına geçmemiş malûmata müsadif oluyoruz. Bunlar ancak bu eserlerin yalnız mazruflarile değil zarflerile yani muhteviyatından haric notlar tetkik olundukça meydana çıkıyor.

Anadolumuzun İbni Sina'sı denmeğe seza olan, Mısırdaki tıp ve ilim tahsilinden sonra Aydın oğlu Mehmed beyin daveti üzerine Birgi'ye gelen Konyalı Hacı Paşa (Hızır bin Ali) nin İstanbul kütüphanelerinde tamamen telif mahiyetinde Arabca bir çok eserleri vardır, ve bunların el yazisiyle nüshaları az değildir. Nitekim Topkapı sarayında Ahmed III kütüphanesinde 2070 Numarada Kitabüşşifa (شفاء الالام ودواء الالام) eseri Hacı paşamızın el yazisiyle olan nüshadır. İşte bu nüsha vefat tarihi olan 820 (1417) senesinden Saraya intikal edinceye kadar bir çok ellerde dolaşmıştır. Muhakkak ki hayatından beri gelen en eski nüshalardandır. İşte bu nüshanın başındaki boş sahifede talebesinden olduğu yazılan Sinan paşanın Hacı paşaya 3 beyitli bir methiyesi vardır. (şekil-1) Bunun başı veya sonu varını bilmiyoruz. Bu güne kadar başka bir sureti elimize geçmedi.

Tercemesini üsdadımız Profesör Şerefeddin Yaltkayadan reca ettik, bize bu suretle mealen terceme ettiler :

— Şifa kitabı ariflerin göğsünün şifasıdır (1):

Ondan fazilet erbabının mahrum kalması bir bedbahtlıktır.

[1] Mısra'daki (لصدور) kelimesi (لصدر) olursa vezin dürüst olur.
(Mütercim notu)

katili olması melhuzdur. Bu resim bir yaralının istiraplı yüzünü ifade etmesi ve aldığı yarayı göstermesi ve bir hekimin yaralının nabzını tutarak yarayı ve kendisini muayene etmesi noktasından ve ordularda hekim ve cerrahların da bulunduğu dair harp tababet ve cerrahisini alâkadar eden bir resim olması dolayısıyla Türk tıp tarihini alâkadar eder. Seyid Lokmanın yazdığı bu hünername resimlerinin de Üstad Osman namında bir Türk ressamı tarafından yapılmış olması Türk ince sanatlar tarihini alâkadar eder. Resimde muasır İran resmi hilafına yüzlerde ayrılık ve ayrı ayrı intibalar olması ve Türk yaşayış hayatını ve harp sahnesinde açık bir Türk ordugâhını göstermesi ile de ayrı bir hususiyet göstermektedir. Bütün tezyinatı ile beraber Türk resminin hususiyetleri bu sahnede mevcuttur. Bu hususiyetler bu ressamın diğer resimleri de tetkik olunacak olursa (1) iyi tanınır ve bu mûmarese ile Türk minyatürleri diğer muasır ecnebi resimlerinden kolay ayırd edilir.

BİZDE MEYVE YETİŞTİRMEĞE MERAKLI SON HEKİMBAŞILAR VE YEMİŞLERİ

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

Bizde bahçeye meraklı hekimlerimiz ve çiçeklere dair eser yazmış tabiblerimiz az değildir. Geçen asırda bizde 4 hekimbaşı: Mustafa Behçet, Abdülhak, Hayrullah ve Salih efendilerin bağları bu meyanda zikre şayandır. Salih efendinin Anadolu Hisarında meşhur bir bahçesi vardı ve hekimbaşı yalısı ve bahçesi diye bilinirdi.

Bu makalede zikrolunacak meyvelerin çoğu hekimbaşı Salih efendi yalısına aid olmalıdır.

Hekimbaşı Abdülhak mollanın torunu hekimbaşı ve müverrih Hayrullah efendinin oğlu büyük şairimiz merhum Abdülhak Hamidin bana 1931 de anlattıklarına göre: Abdülhak molla ve büyük ağabeyi hekimbaşı Mustafa Behçet efendinin bağ ve bahçeye merakları çokdur. Abdülhak mollanın Çamlıcada bir bağı vardır. Tepeye giden sedlerde olan bu yer bir macera geçirmiştir. Bu sahaya o vakit 3000 lira tahmin ederler, yalnız eve tahmin olunan bu paraya mülhakatı dahil değil iken hepsini Abdülhamid 1800 li-

raya alarak Yusuf İzzettine verir ve Abdülhak molla ahfadını buradan çıkarırlar. Burası ve ev Abdülhak mollanın vadesinin imiş. Hekimbaşı Mustafa Behçet efendi vefat edince Bebekdeki hekimbaşı yalısı diye maruf yalığı Mahmud II Abdülhak mollaya vermiş o da Behçet efendi kızlarını yanına almıştır. Oğlu Hayrullah efendi Tahrandaki Sefir iken Bebekdeki bu yalığı satmıştır. Bu satılan yalının Kanlıcada Nazım paşa yalısında resmi olduğunu da merhum Abdülhak Hamid hikâye ederdi. Bu yalı Mahmud Nedim ve Cevdet paşa yalıları diye de marufdu.

Büyük Şair merhum Abdülhak Hamid'in pederi Hayrullah efendiye aid elyevm Üniversitede Halis efendi ve Şahib molla kitapları arasında mevcut mekteb not defterlerinde bahçelerine aid nadide fidanların satın alındıklarına dair kayıtlar vardır. Bu da bize gösteriyor ki bir aileden bu üç hekimbaşı bahçelerinde nadide meyveler yetiştirmeğe çok meraklı imişler.

Vefatından evvel bütün nefis eserlerini ve kitaplarını ve hatıraları Bayezidde şehir kütüphanesi ve müzesine bırakan büyük müallim M. Cevdetin yazma kitapları arasında 1276-1285 (1859-1868) aralarında yazıldığı bir çok karinelere anlaşılan bir yazma mecmuadan istinsah edilmiş bir not defteri bulundu. Burada İstanbulda ve Türkiyede yetişen meyve ağaçlarının ve dünyada maruf meyvelerin neveleri sıralanmıştır. Meyveler ve şekilleri hakkında izahat verildiği gibi nerede yetiştikleri veyahud nereden geldikleri de ilâve edilmiştir. Hekimbaşılarımıza aid olanları bunlardır:

- Armud : Bildircin Armudu. (Hekimbaşı bahçesinden)
  - Tereyağı armudu. (" " yalısından)
  - Şeker gevrek armudu. (" " bahçesinde)
  - Sarı büyük kış armudu. (" " yalısından)
  - Misk armudu (" " ")
- Elma : Sibir Elması. (" " ef. ")
- Erik : Vişne Eriği. (" " ")
- Ayva : Büyük, nargile gibi olur alâ ayva (Hekimbaşı ef. bahçesinden)
- Şeftali : Beheri 300 dirhem, alâ, büyük, kız
  - memesi şeftalisi (Hekimbaşı yalısından)
  - Bostanî (Zühre) şeftalisi (" " ")
  - Enlü, Sarıpapa " (" " ")
  - Draki yarma , " (Bursadan geliyor)
  - (Hekimbaşı efendiden)

- Kiraz : Ağustosta olur, beyaz ve sapı uzun kiraz.
(Çamlıcada Abdülhak efendiden)
Bir tarafı siyah, bir tarafı beyaz ceviz gibi kiraz,
ağustostan sonra olur. (Abdülhak efendiden)
- Beyaz at kestanesi : (yemişi tatlı, beyaz)
(Hekimbaşı efendi yalısı)
- Beyaz kestane çiçeği. Senede yedi kere açar
(Hekimbaşı yalısı)
- Saksı içinde, kırmızı açar kestane çiçeği, (Hekimbaşı yalısı)
- Üzüm : Şam üzümü şeklinde iri, siyah üzüm (Hekimbaşıdan)
Fransanın alâ Şampanya üzümü cinsinden
(Abdülhak molladan)
Fransanın alâ Tanye üzümü cinsinden
(Abdülhak efendi bağından)

Bizde Hekimbaşı Yalısı ve Hekimbaşı bahçesi yalnız bu iki birader ve birinin oğluna aid olanlar değildir. Aynı zamanda bilhassa bu tarihlerde âlim hekimbaşı Salih efendi yalısı ve bahçesi de meşhurdur. Hekimbaşı Salih efendi bahçesi meyvelerile meşhur olduğu kadar bilhassa çiçekleri ve hekimbaşı gülü demekle kendisinin yetiştirdiği bir gül ile de meşhurdur. Abdülhak mollaya aid olanlar listede tasrih olunmuşdur. Fakat diğerleri tasrih olunmamıştır. Bu listenin mühim bir kısmının hekimbaşı Salih efendi yalısına aid olduğunu kabul etmeliyiz. Zira 1276-1285 senerinde meşhur olan bağ ve yalı hekimbaşı Salih efendiye aid bulunmaktadır. Zira 1270 (1854) de Abdülhak molla ve daha çok evvel Mustafa Behçet efendi ölmüş bulunuyordu. Müverrih hekimbaşı Hayrullah efendi de bu tarihlerde bahçe ve yalı ile meşgul değildir.

H. HAMDİ SUAT'IN BİOGRAFYASI

Dr. KÂMİLE AYGÜN

Hamdi Suat Harputlu bir yüzbaşının oğlu olarak 1873 de Harputda doğdu. 1890 da Harput asker rüşdiyesini bitirdi ve İstanbula gelerek kuleli asker idadisinin Tıp kısmına girdi. Burada üç sene okuduktan sonra İstanbul Askerî Tıbbiye mektebine geçti ve 1899 da doktor yüzbaşı olarak diplomasını aldı. Bundan sonra Rieder